

**2009 Langerei, Brugge: rapport
archeologisch vooronderzoek
(proefsleuven)**

Bieke Hillewaert en Stefan Decraemer

2009 Langerei, Brugge: rapport archeologisch vooronderzoek (proefsleuven)

Bieke Hillewaert en Stefan Decraemer

Inleiding

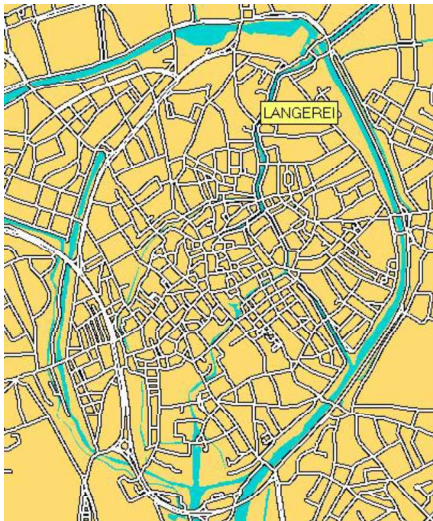
Wegens de geplande bouw van appartementen met ondergrondse parkeergarage werd in overleg met de bouwheer, Wilma Project Development, besloten tot het uitvoeren van een verkennend archeologisch onderzoek. In het kader van de voorzieningen die Raakvlak, als lokale overheidinstelling, aanbiedt, werden door Raakvlak, op eigen kosten, enkele proefsleuven gegraven op de bedreigde terreinen die momenteel toegankelijk zijn. Het was de bedoeling om op basis van dit vooronderzoek een gedetailleerd plan van eisen (bestek) aan de bouwheer te kunnen aanbieden met betrekking tot eventuele verdere opgravingen.

Het onderzoek kreeg opgravingsvergunning 2009/060.

Situering

Het pand Langerei 7 huisvest momenteel nog de provinciale zetel van het Kadaster en omvat een aanzienlijk complex van binnengronden die zich van oost tot west uitstrekken van de Langerei tot aan de Sint-Gilliskerkstraat. Het pand is toegankelijk via een poort aan de Langerei en een toegang in de Lange Raamstraat.

Het terrein is onder volgend kadasternummer bekend: Afdeling 5, Sectie E, Perceelnummer 429f.

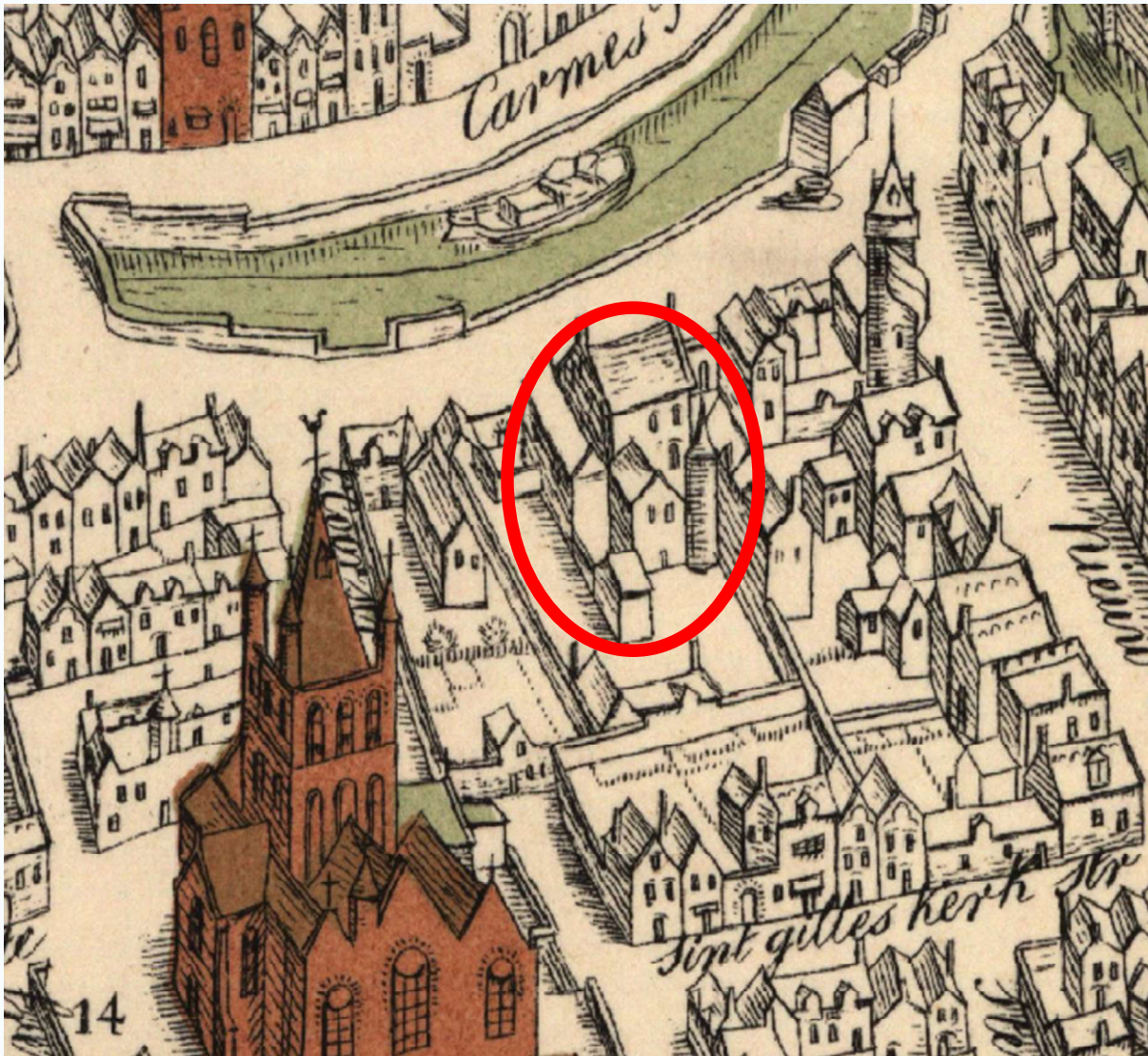

Situering van het pand Langerei 7.

Van lommerd tot Berg van Bramhartigheid

Het pand Langerei 7 was het huis "De Grote Caorsijnen". Het kent vanaf de 13de eeuw een lange geschiedenis van pandlening, zij het dan met andere oogmerken. Aanvankelijk waren er Italiaanse geldhandelaars uit Lombardije, nl. de Cahorsijnen gehuisvest. Zij hadden binnen hun rechtsgebied (het Wiic) het monopolierecht op de kredietverlening. Ten laatste in 1533 was er in dit huis nog een leenbank (lommerd) gehouden.

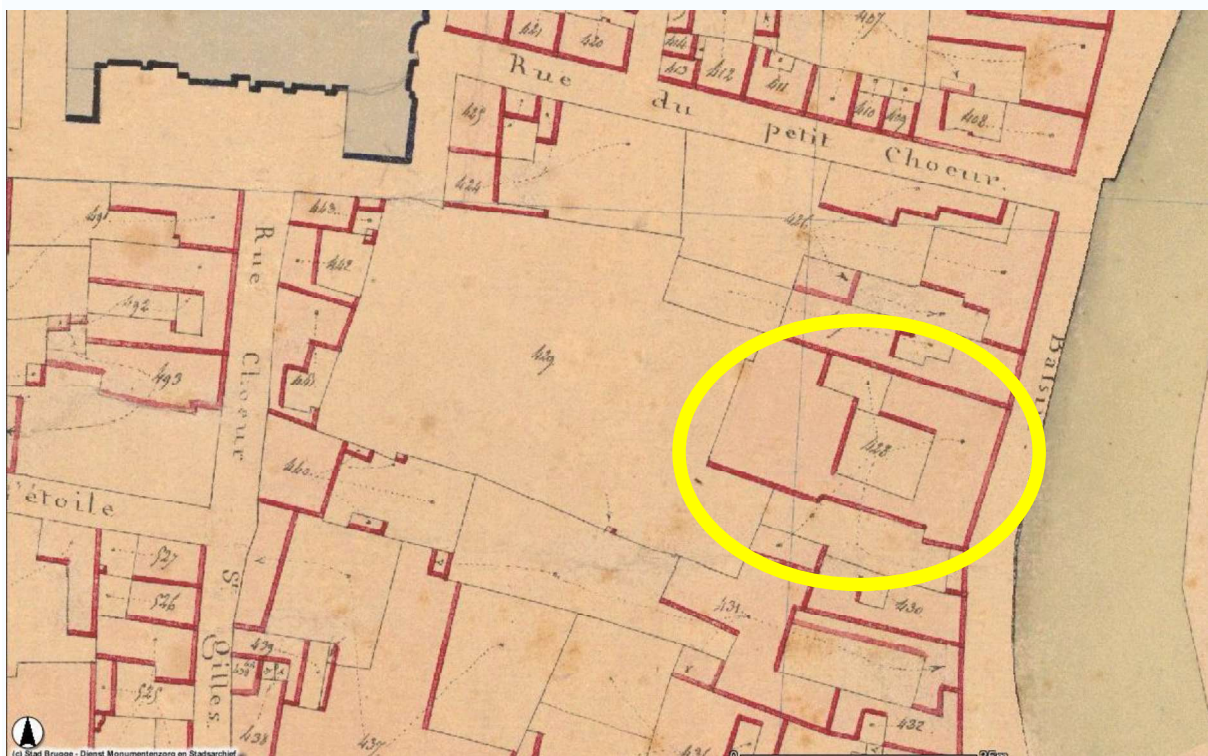
Het huis "De Grote Caorsijnen", de vermoedelijk toen reeds verlaten lommerd op de kaart van Marcus Gerards uit 1562

Later werd er in het pand een Berg van Barmhartigheid opgericht. Bergen van Barmhartigheid zijn ontstaan als liefdadige instellingen in Italië in de 15de eeuw, voornamelijk met de bedoeling om armen in geldnood te beschermen tegen de woekerinteressen die geldontleners vroegen bij de verpanding. Het Latijnse woord *mons* (meervoud *montes*), vertaald als "berg" in het Nederlands, werd destijds ook gebruikt in de betekenis van "een grote hoeveelheid", "een grote hoop", en zo waren er ook *montes* voor graan, meel enz.. De term betekende ook een grote hoeveelheid verzamelde fondsen. Toen liefdadigheidsinstellingen eigen "*banken van lening*" gingen oprichten werd ook de term *montes* gebruikt, maar met de toevoeging *pietatis* (barmhartigheid) duidde men aan dat men geen financiële winsten beoogde.

In 1462 richtten de franciscanen Barnabo da Terni en Fortunato Coppoli de eerste Berg van Barmhartigheid op in Perugia. In de decennia daarna volgden tientallen andere Italiaanse steden het voorbeeld. De ontwikkelingen verliepen niet zonder moeilijkheden. Om de instelling te laten bestaan moest men wel interest vragen, maar voor de Katholieke kerk was dit destijds een zeer gevoelig onderwerp. Ook de commerciële ontleners konden een tijdlang in sommige steden de oprichting ervan verhinderen. Uiteindelijk zal paus Leo X met zijn "*Bulla concilii in decima sessione super materia Montis Pietatis*" in 1515 en ook het Vijfde Lateraanse Concilie beslissen dat de Bergen van Barmhartigheid gewettigde instellingen zijn, en oppositie ertegen zou zelfs met excommunicatie bestraft worden.

Buiten Italië wordt de eerste Berg van Barmhartigheid opgericht in Ieper in 1543, gevolgd door Brugge in 1573. In dit jaar werd de "Waerachteghen Berch van Charitaete" ingesteld. Na enkele omzwervingen kwam de Brugse Berg van Barmhartigheid in 1628 in de voormalige Iommerd, "De Grote Caorsijnen" aan de Langerei terecht.

Tot aan zijn opheffing in 1795 bleef de Berg in deze gebouwen gevestigd. In 1876 verhuisde de Berg van Charitate voor de laatste keer naar de gebouwen aan de Langerei. Met het sluiten van deze instelling in 1920 werd een definitief einde gesteld aan de ruim zes eeuwen oude binding tussen dit pand en het beleningswezen te Brugge. De enige nu nog resterende Berg van Barmhartigheid in België bevindt zich in Brussel.

De Berg van Barmhartigheid op het Primitief plan uit 1835.

Bouwhistorische gegevens

Tijdens de 18de eeuw werd het huis verbouwd. In 1748-1753 werd op de plaats van het oude poortgebouw een nieuwe poort opgericht. Het hoofdgebouw - naast deze poort - en de twee huizen rechts daarvan werden door architect H. Pulinx jr. in 1774 verbouwd tot een gebouw van één verdieping en zes traveeën en afgedekt door een mansardedak met vier dakkapellen. In de tuin sloot een luxueus huis voor de conciërge aan, waar ook de gouverneurs konden samenkomen. Het beeldhouwwerk boven de ingangspoort, met afbeelding van de Caritas, illustreert het liefdadige karakter van de instelling. Met uitzondering van het poortgebouw, in arduin en onvervalste rococostijl opgetrokken in

1748, werden de overige gebouwen later gesloopt. De vleugeldeel van het poortgebouw werd door timmerman Emmanuel Van Speybroeck in 1753 vervaardigd. De ramen van de twee rondboogvensters waren eveneens van zijn hand. Later werden zowel de vleugeldeel als de ramen vervangen door een kopie. Het poortgebouw werd in 1974 geklasseerd als beschermd monument.

Het proefonderzoek

Het terrein waar de parkeergarage gepland is, wordt momenteel ingenomen door het conciërgegebouw, de gekasseide toegang tot het Kadaster en een tuin van ca. 20m x 12m. De proefsleuven werden beperkt tot de tuinzone; er werden, dwars op de richting van de Langerei, twee proefsleuven getrokken met een minigraver. De sleuven waren ca. 160 cm breed.

Lokalisering van de twee proefsleuven in de tuinzone (rode lijn)

Het graven van de eerste sleuf.

De resultaten

Sleuf I

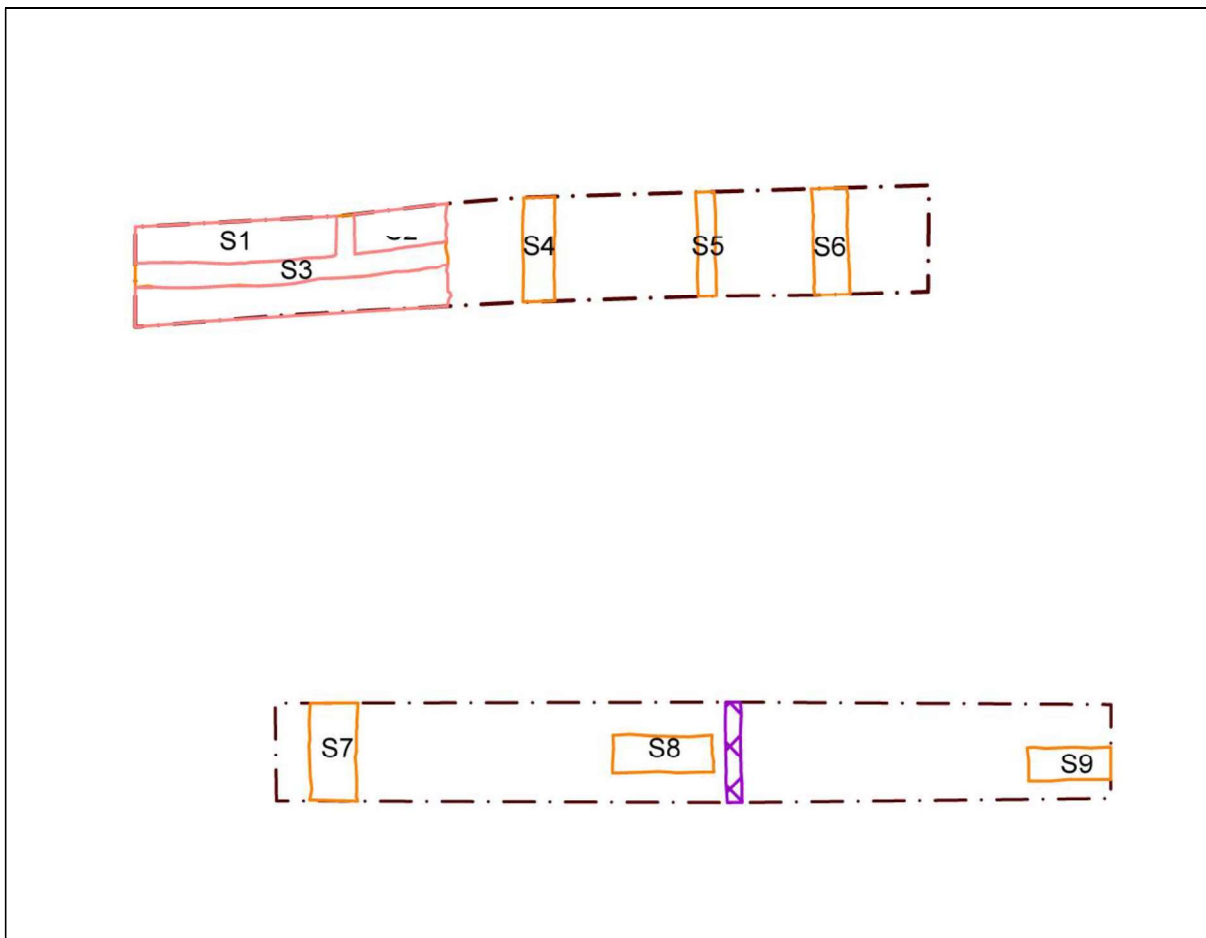
In het oostelijk gedeelte van de eerste sleuf werden onder een opgehoogde laag tuinaarde en een puinpakket op ca 100cm onder het maaiveld baksteenresten (zie tekening) aangetroffen. Het ging om verscheidene muren met baksteenformaat van 20cm x 8,5/9cm x ? (S3) en een vloer, opgetrokken in bakstenen van 20cm x 8,5cm x ? (S1). De stenen waren gemetst met een kalkrijke mortel. Wellicht ging het om de resten van een gebouw uit de 16de of 17de eeuw. Het gebouw strekte zich tot een 20tal meter achter de achtergevel van de panden Langerei 9, 10 en 11 uit.

Meer oostelijk in de eerste sleuf, werden ook sporen van muurwerk in een groter baksteenformaat aangetroffen. Het ging om bakstenen van 31cm x 15cm x 7cm (S4), bakstenen met een breedte van 15cm (wellicht recuperatie)(S5) en bakstenen van 28,5cm x 14cm x 7cm, waarbij de grootste formaten wellicht te dateren zijn in de 13de eeuw.

Sleuf II

De tweede sleuf bevatte aanzienlijk minder sporen dan de eerste sleuf. In het oostelijk gedeelte werd een muur aangetroffen met baksteenformaat ? x 10cm x 6cm. Daarnaast kwamen in deze sleuf ook twee wellicht bij elkaar horende funderingselementen voor, gebouwd uit baksteen van 27cm x 13cm x 6 cm.

In het uiterste westelijk deel van de sleuf werd vanaf 200cm onder maaiveld verder met de guts geboord. Van 200cm tot 270cm onder maaiveld kwam puin met kalkmortel voor, Daaronder bevond zich een vrij homogeen pakket klei, dat op 350cm onder maaiveld werd onderbroken door een zandig bandje. Wellicht werden hier de aanwijzingen voor de opslibbing van een geul aangetroffen.

Detail van het opmetingsplan met de muurresten in sleuven I (boven) en II (onder).

Terreinopname van de bakstenen vloer in sleuf I.

Terreinopname van de bakstenen muur met formaat van 31cm x 15cm x 7cm in sleuf I.

Besluit

Gezien de documentaire gegevens en de resultaten van het proefonderzoek kan besloten worden dat op de binnengronden van het pand Langerei 7 nog vrij veel sporen aanwezig zijn van de verschillende pandhuizen die er zich doorheen de geschiedenis bevonden hebben.

Sporen die het behouden waard zijn en die zouden kunnen leiden tot een wijziging in de plannen, werden niet aangetroffen. De bouwplannen kunnen bijgevolg onveranderd doorgaan. Voorafgaand aan de bouw van een ondergrondse parkeergarage is het evenwel noodzakelijk om de aanwezige archeologische resten door middel van een opgraving te documenteren.

Gezien de aanwezigheid van de conciërgewoning is het niet mogelijk om voor de start der bouwwerken de volledige zone waar de ondergrondse parkeergarage gepland is, te onderzoeken. Het ligt voor de hand om op voorhand een opgraving uit te voeren in de tuin (ca. 300m²) en tijdens de werken de overige gronden (ca. 100m²) te onderzoeken aan de hand van een werfbegeleiding.